

Provocări şi deschideri pentru consilierea spirituală. Excurs în baza teoriei şi practicii comunitare americane

Viorica **GORAȘ-POSTICĂ**
dr. hab., conf. univ., Universitatea de Stat din

Rezumat: *Articolul propune o abordare contextualizată a strategiei şi conţinutului consilierii spirituale din perspectivă actuală. Se insistă asupra adevărurilor recunoscute de consilierii practicieni, accesibile inclusiv debutanţilor. De asemenea, sînt prezentate un şir de recomandări pentru specialiştii care decid să practice consilierea pe baza cunoaşterii şi trăirii valorilor creştine în viaţa cotidiană, la diferite vîrste. Cîteva accente deosebite se pun pe specificul consilierii copiilor şi adolescenţilor aflaţi în situaţii de criză.*

Abstract: *This article proposes a contextualized approach to strategy and content of the current perspective of spiritual counseling. It insists truths recognized by practitioners advisers, including debutants available. We also proposed a number of recommendations for councilors who decide to prcactice advice based on knowledge and living of Christian values in everyday life at different ages. Several special emphasis is placed on specific counseling children and adolescents in crisis situations.*

Keywords: *Counseling, spiritual counseling, counseling for children in crisis, counseling teenagers, counseling activity.*

Propun atenţiei cititorilor un material de sinteză în baza primei părţi de stagiu la Colegiul Weaton din SUA, unde am avut deosebita oportunitate de a căpăta o iniţiere specializată în consilierea spirituală, făcînd parte dintr-un grup de cercetători şi profesori universitari est-europeni, prin intermediul unei burse de cercetare în domeniu.

Fondat în 1937, Colegiul Wheaton, aflat în statul Illinois (Land of Lincoln), la 40 km de Chicago, este recunoscut ca unul de elită în mediul creştin, oferind studii de licenţă, dar şi programe diverse de masterat şi doctorat, menite să profesionalizeze studenţii şi să contribuie în mod substanţial la dezvoltarea lor holistică. Majoritatea experţilor, care au avut prezentări în faţa noastră, ne spuneau cu mîndrie că sînt absolvenţii unei anume facultăţi de la Wheaton.

Am rămas plăcut surprinsă de calitatea studiilor, în general, a tezelor de masterat şi de doctorat, pe care le-am analizat, de vastitatea tematicilor abordate de psihologia creştină şi consilierea spirituală, la care mă voi referi selectiv în continuare, dar şi de multitudinea de surse în acest domeniu – consilierea spirituală, deocamdată mai puţin explorat/recunoscut la noi.

Cîteva deducţii din realitatea imediată ne pot ajuta să înţelegem complexitatea problemei. În SUA, dar şi în unele ţări europene, serviciile de consiliere sînt foarte costisitoare. (Nu toţi exponenţii păturii de mijloc au acces la ele, nemaivorbind de miile de oameni săraci sau fără adăpost.) În ultimul timp însă, cultura psihologică creşte şi acestea devin tot mai solicitate. Bisericile se implică masiv şi oferă servicii de consiliere, creează centre specializate, consilierea fiind recunoscută ca profesie. Fiecare al patrulea american, de exemplu, are probleme de sănătate mentală, de aici şi marea necesitate, recunoscută şi promovată ca problemă la nivel de stat.

De vreme ce, la noi, profesionalizarea în domeniul consilierii se produce sporadic şi, deseori, în mod diletant,

insistăm pe perspectiva dată în speranţa călăuzirii de principiile şi valorile creştine pentru găsirea unor soluţii pertinente de ajutorare a persoanei aflate în nevoie, începînd cu părinţii, continuînd cu dirigintele de clasă, psihologul şcolar, asistentul social şi terminînd cu preotul sau alt personal bisericesc.

Se recunoaşte, astfel, că la începutul secolului al XX-lea, ceea ce se impune cu fermitate în istoria psihologiei şi în evoluţia ei, ca atare, dar şi a altor ştiinţe umanistice, sînt religiile [7, p. 9]. Pe cît de benefic este impactul religiei asupra umanităţii pe parcursul istoriei, pe atît de multe conflicte şi tragedii în masă a cauzat, avînd, totodată, un rol istoric, paradoxal, în opinia multor specialişti. Nimeni însă nu poate neglija rolul pozitiv al religiei creştine în educarea comportamentului persoanei, dar şi în evoluţia impresionantă a unor societăţi întregi, exemplul american fiind, probabil, cel mai relevant. Aşa cum scopul general al psihologiei este ca să studieze şi să înţeleagă mai bine oamenii, iar psihologii fac acest lucru prin investigarea motivaţiei umane, a cogniţiei şi a comportamentului, psihologia religiei apare ca o ramură importantă, viguroasă, fundamentată ştiinţific şi dezvoltată multilateral în contemporaneitate. Să fim realişti însă că subiectivul în aprecierea naturii umane de către psihologi este tot atît de evident, pe cît credinţa creştină, percepută în mod individual de fiecare persoană.

Aşa cum încă există disensiuni în toată lumea legate de legitimitatea profesiunii de consilier, care, deşi are baza în psihologie, s-a extins extrem de repede în foarte multe domenii, dar chiar şi în interiorul psihologiei, ca atare, intersectează multiple compartimente: evaluarea psihologică, consilierea în carieră, cercetarea, trainingul etc. În mod cotidian ordinar, a consilia înseamnă a sfătui, dar în psihologie consilierea se leagă strîns de psihoterapie. În SUA, datarea istorică a profesiunii de consilier apare în 1909, cînd este publicată postum cartea *Choosing a Vocation*, semnată de Frank Parson, care a avut un Birou de consiliere vocaţională în Boston. Astfel, se conturează, încă de pe atunci, trei atribute condiţionale esenţiale: consilierea a fost generată de activismul social (odată cu trecerea de la era agricolă la cea industrială); consilierea a derivat de la orientarea vocaţională; consilierii au fost preocupaţi, în primul rînd, de creşterea şi dezvoltarea indivizilor normali, în esenţă, serviciile pentru copii şi tineri fiind cele mai răspîndite) [4, p. 248].

La sfîrşitul secolului trecut, în ţările avansate, consilierea, în general, şi psihologia consilierii, în special, au devenit autonome din punct de vedere profesional, căpătînd statut autonom ocupaţional. În SUA, de exemplu, consilierul educaţional lucrează cu copiii care au dificultăţi de învăţare, colaborînd cu medicul, de obicei. Situaţia totuşi nu este foarte bună. Un consilier în şcoală, la cîteva sute de copii, alături de psiholog, nu poate face mare lucru, situaţie similară cu cea de la noi, de altfel. Ceea ce diferă foarte mult este numărul mare de centre, cu servicii private de consiliere, inclusiv în cadrul bisericilor. Multe biserici, în calitate de centre comunitare, angajează psihologi şi consilieri. Conform studiilor în domeniu, efectuate la sfîrşitul secolului trecut, 80 la sută dintre persoanele consiliate şi-au rezolvat, în mare parte sau în totalitate, problema, ceea ce denotă, în mod evident, necesitatea acestor servicii.

Un moment important pentru abordarea activităţilor de consiliere şi orientare l-a constituit Memorandumul asupra învăţării permanente, adoptat la Bruxelles, în anul 2000, de Comisia Comunităţilor Europene. În concordanţă cu acest document, activitatea de consiliere şi orientare din şcoli se află faţă în faţă cu o succesiune de noi provocări:

- creşterea nevoii de consiliere şi orientare privind opţiunile şi calitatea educaţiei, într-un univers globalizat al ofertei educaţionale;
- realizarea unei îmbinări optime între învăţarea formală cu cea nonformală şi informală (introducerea în limbajul educaţional a conceptului lifewide, care pune accentul pe complementarizarea celor trei forme de învăţare);
- deschiderea de noi orizonturi, pentru îmbunătăţirea gamei şi a calităţii serviciilor orientare şi de consiliere, ca urmare a apariţiei unor noi surse de informaţie şi instrumente de diagnosticare bazate pe TIC/Internet;
- necesitatea adoptării unui stil de ofertare holistic în cadrul serviciilor de consiliere şi orientare, ca urmare a nevoii de a răspunde unei mari varietăţi de nevoi şi de cerinţe ale unui public divers [8].

Scopul general al consilierii constă în dezvoltarea de abilităţi: consilierii, ca educatori, psihologi (psychological educators) sau psihopedagogi, ajută clientul să îşi formeze competenţe: să îşi stăpînească mai bine emoţiile şi să gestioneze stresul, să devină un părinte mai bun, să îşi planifice cariera, dar şi pensionarea, să fie mai asertiv, să rezolve mai uşor problemele cu care se confruntă, să îşi stăpînească furia etc. [4, p. 25].

Întrebarea fundamentală la care răspunde consilierul, în general, este: Ce soluţie e potrivită pentru această persoană, care se confruntă cu o anumită problemă, în momentul dat?

La finele secolului al XX-lea şi începutul secolului al XXI-lea, au apărut diferite modele de consiliere: modelul influenţei sociale, modelul *trait factor* (factorul trăsătură), modelul centrării pe client, modelul evolutiv, psihodinamic, cognitiv-comportamental, integrat etc.

Ca regulă de aur în orice tip de consiliere este atitudinea pozitivă, adoptată, indiferent de situaţie, problemă, client, care se va manifesta prin intervenţie individuală

sau de grup. Orientarea spirituală în intervenţiile de consiliere înseamnă introducerea valorilor creştine, a credinţei în Isus, ca salvator personal al fiecărei persoane [3, p. 3].

Mişcarea de integrare a perspectivelor spirituale în psihologie şi în psihoterapie s-a maturizat şi continuă să cîştige teren şi actualitate [S. Richards, 2006, p. 3], insistîndu-se pe oferirea de resurse spirituale/religioase de reabilitare, pentru fiecare persoană consiliată.

Există 3 viziuni comune vizavi de abordarea spirituală a consilierii: (a) *a întări credinţa consiliatului*; (b) *a face cunoscut conţinutul/sensul credinţei creştine (terapia cognitivă)*; (c) *a acţiona/a te comporta din perspectiva acesteia* (*a binecuvînta, a te referi la textele sacre, a te ruga cu cel consiliat*) [Post and Wade, 2009, citat după 3, p. 5]. Astfel, se conturează următoarele recomandări substanţiale pentru consilieri:

- Intervenţiile de consiliere spirituală trebuie să se înscrie în contextul eticii profesionale şi a altor norme acceptate la locul de muncă.
- Intervenţiile spirituale trebuie să fie congruente cu problema prezentată de client şi cu orientarea spirituală a consilierului.
- Intervenţiile trebuie să derive direct din trăirile spirituale ale consiliatului, dar şi din convingerile religioase ale consilierului.
- Intervenţia spirituală se va produce doar după ce consilierul decide cît de mult şi ce fel de suport există pentru aceasta.
- Intervenţiile spirituale din şedinţele de training, din supervizare şi consultaţii se vor face doar de cei care au experienţă în domeniu [Cf. 3, p.6].

Din punct de vedere biblic/creştin, păcatul l-a separat pe om de Dumnezeu, cauzînd un dezastru psihologic în fiinţa umană, prin Adam; cunoaşterea acestui lucru este primordială, pe cînd din punct de vedere ştiinţific, psihologia ne ajută cu multe teorii, descoperiri şi metode, de aceea şi optăm pentru abordarea integraţionistă a consilierii spirituale. În paradigmele tradiţionale, se insistă pe formarea la consilier a aptitudinilor necesare pentru a-şi exprima empatia, văzînd demnitatea întruchipată în fiecare persoană. În consilierea creştină, între formarea abilităţilor de a-ţi exprima empatia şi demnitatea, văzută în fiecare persoană, se situează înţelegerea greutăţii păcatului [5, p. 35].

În consilierea spirituală se include, alături de alte componente, genul, vîrsta, cultura socială etc. Abordarea spirituală a consiliatului îi deschide o nouă posibilitate, oferindu-i şansa de a analiza/a se lupta cu problema **prin credinţă.** În actul de consiliere spirituală, importantă este recunoaşterea vinei/păcatelor, dar şi a şanselor de iertare/graţiere divină, prin care ajutăm persoana să se ierte pe sine şi să îi ierte pe ceilalţi. Astfel, consiliatul se tratează cu mult respect şi căldură: „Ştiu că sînt un... netrebnic de neacceptat, dar consilierul îmi tot repetă că sînt bun şi mă respectă, crede în mine...". În condiţiile consilierii de orice fel, dar şi a celei spirituale, în special, se vor crea situaţii, contexte prietenoase, de acceptare şi deschidere totală.

În ultimă instanţă, se ajunge la problema sensului vieţii: Cine sînt? Ce vreau de la viaţă? Ce vreau de la partenerul meu de viaţă? etc. Noi, ca persoane, sîntem limitaţi în toate, dar avem un Dumnezeu omnipotent, infinit, omniscient, îndurător, plin de milă şi dragoste, care poate interveni şi ajuta, în funcţie de deschiderea noastră către el, adică de credinţa noastră.

Intervenţia spirituală însă poate să nu dea rezultate, dacă persoana nu o acceptă, nu crede în ea, căci, în consiliere, pornim de fiecare dată de la opinia consiliatului: ce crede el vizavi de problema dată, ce rol are credinţa în sistemul său de valori şi de sensuri globale ale vieţii. Cît de mult contează ea pentru o viaţă plină de conţinut, consistentă spiritual, în viziunea acestuia?

Clarificarea valorilor este începutul. Persoana spune şi crede într-un fel, dar viaţa sa arată altceva, existînd un conflict de valori, de fapt. Conflictele de valori sînt foarte diferite: de exemplu, credinţa consiliatului promovează una, iar acasă, în stradă sau la locul de muncă se întîmplă cu totul altceva. Deseori, trebuie să ne autoevaluăm noi înşine, în calitate de consilieri, cît de spirituali sîntem în vorbe, gînduri, fapte etc. Să ne echipăm permanent.

Perspectiva contextuală, situaţională a problemei consiliatului trebuie avută oricînd în vedere, flexibilitatea în abordare fiind o necesitate curentă comună. Să fim foarte atenţi însă la unele probleme religioase, care afectează oamenii, traumîndu-i/victimizîndu-i în mod excesiv: rigurozitatea formală a unor; persoane victimizate de lideri religioşi sau de anumite cutume, tradiţii; persoane afectate de trecutul lor religios; persoane implicate în practici religioase oculte etc. În *Codul american al psihologilor* atestăm, în acest sens, următoarele: Psihologii respectă demnitatea şi valorile tuturor oamenilor şi drepturile individuale la intimitate, confidenţialitate şi autodeterminare.

O situaţie aparte, pentru cazurile de consiliere spirituală, sînt crizele prin care trec diferite persoane, la vîrste diferite, cu intensitate şi urmări diferite. Modurile de depăşire a acestora variază de la adulţi la copii, bineînţeles, prima reacţie la ele fiind şocul, urmat de anxietate. La a doua reacţie, adultul fie că se izolează, fie că apelează la cineva şi-i vorbeşte de problema sa. Aşa este cel mai bine, dacă se găsesc persoane potrivite, oricum e o descărcare. Copilul nu ştie, nu este conştient că ar putea vorbi cu cineva în detalii despre situaţia sa. La această vîrstă, criza se manifestă, de cele mai dese ori, fie prin hiperactivism, fie prin incapacitatea de a învăţa. Adulţii luptă cu criza restricţionîndu-şi viaţa, dar

copiii sînt impuşi să lupte cu provocările, în special la şcoală, în fiecare zi, unii izolîndu-se total, alţii devenind agresivi [6, pp. 6-7].

Să fie clar: criza la copii nu se observă uşor, mai ales cînd avem o clasă mare, cu 20-30 de elevi, în toate situaţiile – divorţ, deces, abuz, handicap, boală – nu este remarcată de un simplu ochi de observator.

Consilierii profesionişti recomandă trei căi de bază de ajutorare a copilului în a depăşi criza: să construim şi să îmbunătăţim relaţiile copilului; să ne convingem că în preajma lui este cineva care are grijă de el, comunică sistematic; să-l îndemnăm să depună eforturi mature de a face faţă situaţiei. În şedinţa de consiliere cu copiii, scoatem în evidenţă, reacţionăm doar pozitiv, fără a discuta, ca în orice alte cazuri [6, p. 15].

În literatura de specialitate găsim mai multe adevăruri despre consilierea în situaţii de criză, utile pentru consilierii profesionişti, dar şi pentru adulţii practicieni implicaţi în asemenea contexte, dintre care remarcăm:

- Ajutînd copilul să-şi rezolve o problemă, putem crea anumite stări de consiliere.
- Gîndeşte-te mult asupra atacurilor de panică la copil (dar şi la ale tale). Tendinţa ta va fi să le temperezi imediat.
- Renunţă la ideea unor soluţii magice venite peste noapte, pregăteşte-te să lucrezi, să te rogi mult pentru problema dată. Problemele de sănătate, inclusiv mentală, se tratează greu.
- Lucrurile se pot înrăutăţi, înainte de a se face bine.
- Pe parcurs, veţi oscila între certitudini şi incertitudini, mult.
- Atunci cînd faci o investiţie mare în ajutorarea unui copil, mai mare decît a făcut-o copilul însuşi, nu ne putem aştepta la rezultate bune.
- În calitatea ta de consilier, implicat afectiv în problema dată, vei fi influenţat mai mult tu de copil, decît el de tine.
- Copiii anxioşi pot accepta uşor ce le spui, mulţi se vor lăsa conduşi de tine, chiar şi prin simplele întrebări puse în mod fals, deseori.
- Decizia ta de a folosi ce ştii se va intersecta cu dezvoltarea ta din mers, cu metode alternative.
- Vei trăi experienţe de conflict între cît de mult ai vrut să ajuţi şi cît de limitat, ca om, eşti totuşi.

La baza consilierii copilului în stare de criză stă teoria dezvoltării lui Carl Rogers. Să nu reducem toată percepţia noastră asupra copilului doar la comportarea observată de noi. Copiii de diferite vîrste gîndesc diferit, de aceea trebuie să cunoaştem şi teoria piagetiană despre dezvoltare. Nu se va uita şi de teoria comportamentală/behavioristă – deseori, prin fapte se îndreaptă, se îmbogăţesc atitudinile/cunoştinţele, formarea abilităţilor sociale etc. A consilia înseamnă a oferi soluţii alternative la probleme, în ultimă instanţă. Astfel, cele mai productive stiluri de consiliere spirituală sînt: stilul centrat pe client, stilul comportamental şi stilul cognitiv-afectiv.

O importanţă primordială în orice act de consiliere o are ascultarea empatică, or, a fi un bun consilier înseamnă, în primul rînd, a fi un bun ascultător. Contează cît de mult vorbim şi ascultăm. Copiii sînt egocentrici (totul e al lor), se gîndesc, întîi de toate, la ei. Şi e firesc să fie aşa. Ei înţeleg lucrurile literal, fac conexiuni unice, care le aparţin doar lor, absolut neaşteptate.

Printre regulile de consiliere, în cazul crizei la adolescenţi, atestăm: confidenţialitatea, mobilizarea tuturor forţelor pozitive, provocarea destăinuirilor/confesiunilor, încurajarea scrierii jurnalelor, a notelor personale; sugerarea de alternative, chiar dacă cel vizat va fi, de cele mai multe ori, în dezacord total, ramîi empatic [2, pp.44-50]. În cazul acestora, trebuie să recurgem la acţiuni concrete, în ultimă instanţă, să fim avocatul lor, în adevăratul sens al cuvîntului, alături de părinţi, diriginte etc.

Consilierea, în situaţii de criză, este una suportivă, consilierul urmînd a nu se transforma în detectiv, descosînd mult copilul; a identifica sentimentele/stările pozitive; a încuraja verbalizarea stărilor de spirit şi a restabili relaţiile.

Fazele consilierii în 7 paşi, propuşi de psihologul Archer, conţin un algoritm simplu şi funcţional:

1. Ascultă şi construieşte o relaţie de lucru.
2. Ajută persoana să se concentreze asupra problemei.
3. Fă o înţelegere/un contract profesionist cu persoana respectivă.
4. Stabileşte scopuri şi alternative realiste.
5. Alege un loc de consiliere neutru, confortabil, ca să nu fiţi deranjaţi.
6. Alcătuieşte un plan de acţiuni.

Termină consilierea şi evalueaz-o [2, p. 26]. Este greu să îţi consiliezi soţul, copiii, părinţii, deoarece te vei implica emoţional, or, consilierea cere situare obiectivă. În timpul acesteia, trebuie să ascultăm atent, să recurgem des la parafrazări, ca să ne asigurăm că înţelegem lucrurile. Să nu ne grăbim cu sfaturile, să nu judecăm. Nu începem cu istorii din viaţa noastră, ci ne focusăm pe persoana pe care o consiliem. Nu o descoasem, punînd prea multe întrebări, să nu creadă că ar fi venit la un interogatoriu. Încercăm să înţelegem ce simte. După discuţii, ne trasăm nişte obiective, cădem de acord împreună, ce facem în primul rînd, în al doilea rînd etc. Scriem alternative, alegem, desenăm ceva, ca să fie mai clar, oferim exemple, ilustraţii. *Planul de acţiuni* este foarte important în orice act de consiliere. Vom merge pe paşi mici, ca persoana respectivă să aibă şanse realiste de a-i face. Vom consolida şi încuraja succesul, nu putem însă evita şi posibile eşecuri/căderi. Practicăm anumite

abilităţi verbale noi, sau alte feluri de abilităţi: exerciţii de respiraţie, de luare a notiţelor, de lectură zilnică etc. Vom folosi resurse disponibile, nepunînd consiliatul în faţa unor resurse greu de accesat. Vom face un orar, dar vom fi flexibili [2, pp. 40-41]. Cînd încheiem consilierea, scriem un mic raport, accentuînd progresul, starea lucrurilor, clarificînd încă o dată ce a putut face şi ce nu, cum a fost, ce a obţinut etc. Consilierul spiritual trebuie să treacă mereu prin şcoala Duhului Sfînt. Să avem credinţa că de Dumnezeu oricînd va fi nevoie în şedinţele noastre, într-un mod transformativ, atunci cînd noi îl chemăm. Or, precum ne încurajează şi ne încredinţează Sfîntul Apostol Pavel: „Ştim că toate lucrurile lucrează împreună, spre binele celor ce-l iubesc pe Dumnezeu" (Romani 8:28). Să ne lăsăm a fi instrumentele lui Dumnezeu, să cooperam cu El. Să avem încrederea că Dumnezeu va face ca întîlnirile noastre de consiliere să transforme inima celui cu care ne întîlnim, cînd El va fi acolo. Să deschidem uşa inimii consiliatului, ca Dumnezeu să lucreze în ea în mod miraculos. Punctul focal este întîlnirea Dumnezeului celui viu cu persoana pe care o consiliem.

Sînt cinci adevăruri de memorat în consilierea spirituală:

- Niciodată nu îl puteţi reduce pe Dumnezeu la metodele cunoscute de dvs.
- Dumnezeu opune rezistenţă controlului şi manipulării noastre.
- Unii oameni se tem de întîlnirile cu Domnul.
- Principalul scop al lui Dumnezeu cu viaţa noastră nu este să ne facă fericiţi (ps. 25).
- Uneori Dumnezeu ne ajută să cădem înainte de a ne înălţa [1, p. 38].

Pentru o consiliere spirituală eficientă, specialiştii ne recomandă să obţinem maturitate spirituală în cinci domenii: identitate, cunoaştere, sentimente/emoţii, relaţii şi comportarea de fiece zi. Hristos este cel care ajută şi vindecă! [1, p. 43-44].

Elemente fundamentale ale intervenţiei spirituale includ:

- validarea emoţiilor;
- trecerea de la fructe la rădăcină, prin cea mai simplă logică, prin rugăciune, prin urmărirea durerii din trecut şi a celei din prezent;
- liniştirea minţii, comunicarea cu Dumnezeu;
- a ne lăsa conduşi de Duhul Sfînt, nu de formule, a ierta şi a ne elibera [1, p. 56].

Eliberarea, ca parte esenţială a procesului terapeutic de consiliere, include: evaluarea succintă; rugăciunea; iertăm şi sîntem iertaţi; rupem legăturile vechi, jurămintele şi cătuşele spirituale, rugăciunea despre puterea şi plinătatea lui Dumnezeu; oferim instrucţiuni clare consiliatului: cum să aibă grijă în continuare, să se roage, să se odihnească, să citească din Biblie, să se plimbe etc. [1, pp. 89-90].

În sfîrşit, enunţăm principiile consilierii spirituale evidente, în contextul descris de noi:

- totul este personal;
- scriptura oferă o „psihologie şi o psihoterapie" comprehensivă/clară (dar nu exhaustivă);
- noi trebuie să luptăm cu păcatele şi suferinţele, impunîndu-ne o disciplină de viaţă, o disciplină spirituală: „Te caut din toată inima mea, nu mă lăsa să mă abat de la poruncile Tale./Strîng Cuvîntul Tău în inima mea, ca să nu păcătuiesc împotriva Ta." (ps. 119:10-11).

În concluzie: Optăm în continuare pentru promovarea consilierii spirituale şi profesionalizarea psihologilor şi a pedagogilor în domeniul dat, dar şi a personalului bisericesc, care trebuie să se cultive mai mult din punct de vedere teoretic, psihologic şi pedagogic şi să contextualizeze/adapteze demersurile spirituale de consiliere.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

1. Appleby D.W., Ohlschlager G. Transformative encounters. The intervention of God in Christian Counseilng and Pastoral CareI, IVP Academic, Illinois, 2013. 388 p.
2. Archer J.Jr. Counseling College Students. A practical guide for teachers, parents, Counselors, Continuum, New York, 1991. 170 p.
3. Ateh J.D., McMinn M.R. et al. Spiritually oriented interventions for Counseling and Psychoterapy, American Psychological Association, Washington, USA, 2008. 368 p.
4. Encyclopedia of Educational Research, sixth edition, volume Macmillan Publishing Company, New York, Macwell Macmillan Canada, Toronto, Macwell Macmillan International, New York, Oxford, Singapore, Sydney, 1992.
5. McMinn M.R. Sin and Grace in Christian Counseling. An integrative Paradigm, IVP Academic, USA, 2008. 176 p.
6. Ornum W.V., Mordock J.B. Crisis Counseling with children and adolescents. A guide for nonprofessional counselors, Oregon, USA, 2002. 240 p.
7. Spilka B., Hood R.W. et. al. The Psychology of Religion. An empirical approach, 3rd edition, The Guilford Press, New York, London, 2003. 672 p.
8. http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate-2014Martie/DUMITRU%20 GEORGIANA%20-%20Competentele%20cadrelor%20didactice%20in%20 domeniul%20 consilierii%20educationale/Rezumat%20teza%20doctorat%20 DUMITRU%20GEORGIANA.pdf (vizitat 20.06.2015)